

Sensorveiledning

Generelt:

En god besvarelse bør ha en god struktur, med innledning, analyse og konklusjon. Drøfting og selvstendige resonnementer vektlegges positivt.

Oppgave 1

Den habsburgske keiseren ble statsoverhode for både Bøhmen og Ungarn fra 1526. Likevel utviklet de to områdene seg ulikt fram til første verdenskrig. Hvordan var Bøhmen og Ungarns politiske og økonomiske utvikling på 1700- og 1800-tallet? Drøft årsakene til forskjellene mellom de to i den nevnte perioden?

Sentrale momenter som er relevante for besvarelsen:

- Habsburgerne overtok kronen til både Bøhmen og Vest-Ungarn etter at Ludvig II døde ved slaget i Mohács i 1526.
- Fram til 1620 (Slaget ved Det hvite berg) hadde Bøhmen en relativt selvstendig posisjon under den habsburgske krone, men etter 1620 endret dette seg pga at store deler av den bøhmiske eliten ble erstattet med en tysktalende habsburgerlojal katolsk elite.
- Ungarn beholdt etter 1526 sin elite (adel), til tross for at riket ble delt i tre: Vest-Ungarn, Midt-Ungarn, Transylvania. Den ungarske stenderforsamlingen flyttet til Vest-Ungarn/Bratislava, og den semi-autonome staten Transylvania kunne true Østerrike med krig når Østerrike forsøkte å innskrenke den ungarske adelens rettigheter.
- Etter frigjøringen fra osmanerne ble alle de tre ungarske delene underlagt den habsburgske krone, men ikke fullt integrert politisk i Ø
- Bøhmen og U hadde således ulikt posisjon i Ø ved inngangen til 1700-tallet: Bøhmen nær sagt innlemmet i Ø, som egen provins, med egen stenderforsamling men underlagt østerrikske lover, U med egen elite og egen lovgivning.
- Reformen under Karl IV: Forsøkte å samle og modernisere riket og sikre stabile skatteinntekter. Vedtok den "Pragmatiske sanksjon" som sikrer kvinnelig arvtaker til keisertittelen.
- Datteren Maria Theresia videreførte reformene i alle områdene underlagt kronen. Moderniserte statsforvaltningen og forsvaret, gjennomførte sosiale reformer, utviklet utdanningssystem, skattla adelen i riket, inkludert Bøhmen. Var tidlig i sin regjeringstid involvert i to kriger som bl a medførte tap av Schlesien.
- Den ungarske landadelen fikk fritak fra skattlegging grunnet sin mektige posisjon, og økonomien var preget av gammeldags jordbruk. I Bøhmen hadde adelen mindre makt, og handel, håndverk og gryende protoindustri fikk gunstige kår på grunn av høy importtoll.
- Josef II videreførte reformene: tysk som enhetlig forvaltningspråk, religiøs toleranse, lite sensur. Innførte lover som bedret de livegnes kår og begrenset adelens makt
- Reformene møtte motstand i blant den ungarske adelen: motsatte seg skattlegging, tysk språk, innblanding i bøndernes kår – opptatt av å beholde egne privilegier

- Etter Wienerkongressen (1815): Gryende tsjekkisk nasjonalisme i Bøhmen, som var økonomisk utviklet og hadde en solid middelklasse, etter hvert også arbeiderklasse. Den tyske adelen og tsjekkiske lærde fra middelklassen oppdaget tsjekkisk historie, språk. Begge grupper hadde et politisk program for økt autonomi (men ikke løsrivelse) for Bøhmen.
 - Etter Wienerkongressen: Ungarsk nasjonalisme ledet av adelen. Krav om at den ungarske adelen skal kunne beholde makten i stenderforsamlingen, uten østerriksk innblanding. Forsøk på økonomisk modernisering, men fortsatt var landbruk dominerende. Etter hvert sterk fokus på ungarsk språk som samlende element for nasjonen, krav om selvstendighet. Motstand blant minoriteter mot magyarisering
 - Revolusjoner i 1848: Ungarn krevde egen grunnlov og regjering, vedtok 1849 Aprillovene som stadfestet Ungarns autonomi. Uavhengighetskravet ble slått ned med makt av Østerrike, med hjelp fra russiske styrker.
 - Bøhmen: Opprør mot Østerrike (i kjølvannet av en panslavisk kongress) ledet av utdannet liberal middelklasse. Tapte oppslutning da tysk over- og middelklasse unnlot å støtte autonomi for Bøhmen, men skuet mot tysk samling.
 - Ungarn fikk, etter perioden med "neoaboluttisme" etter 1848, selvstendighet i 1867 (Ausgleich) (grunnet Østerrikes svekkede posisjon): Dobbelmonarkiet Østerrike-Ungarn. Felles keiser/konge og utenrikspolitikk, ellers to selvstendige enheter med egen regjering. Ungarn gikk inn i en periode med sterk magyarisering, som utløste motstand blant minoriteter, begrenset demokrati (adel fortsatt omfattende privilegier), gryende industrialisering, men gammeldags jordbruk fortsatt dominerende. Livegenskap opphevet.
 - Bøhmen hadde som en del av Østerrike stor grad av politisk frihet: utvidet stemmerett, representasjonsrett i riksrådet i Wien, rett til partidannelser. Tsjekkisk likestilt med tysk, stadig flere tsjekkere i administrasjon og økonomi. Fortsatt sterk industrialisering, økonomisk vekst.
- Bøhmen mer moderne enn Ungarn både politisk og økonomisk

Oppgave 2.

Romania og Bulgaria deltok begge på Sentralmaktenes side under første verdenskrig. Likevel endte det ene landet opp på seiersmaktenes side med store territoriale gevinster, mens det andre landet var på tapernes side etter krigen. Hva var årsakene til dette? Utfallet av krigen fikk en stor betydning for den politiske utviklingen i de to landene i mellomkrigstiden. Redegjør for og drøft årsakene til de politiske konfliktene i Romania og Bulgaria fram mot andre verdenskrig.

Romania:

- hadde en vennskapsavtale (fra 1883) med Østerrike-Ungarn da første verdenskrig brøt ut, men gikk inn i første verdenskrig for fullt på alliert side i august 1916. Etter store nederlag trakk landet seg ut av krigen i mai 1916, men gikk inn igjen i krigen på britisk og amerikansk side. Romania

fikk Bessarabia og Transylvania etter krigen, men måtte gi fra seg sørlige Dobruksja.

- Hovedutfordring etter krigen: Multietnisk befolkning i de nyvunne områdene, problemer med å skape enhetlig statsstruktur.
- Dominerende partier: Bondeparti, Transylvansk nasjonalistparti – fikk flertall ved første valg. Begge fiendtlig innstilt til minoriteter. Kongen og militæret gjennomførte kupp i 1920 av frykt for sterk nasjonalisme.
- Kongen og Det liberale partiet utarbeidet en ny grunnlov; sterk enhetsstat, demokrati. De liberale var upopulære blant bøndene, representerte ikke deres øk. Interesser. → konflikt.
- Bondepartiet og de transylvanske nasjonalistene fusjonerte, overtok styringen i 1928. Ga jord og gunstige lån til bønder, men evnet ikke å skape stabil vekst.
- Samtidig vokste Jerngarden – fascister - fram som en undergrunnsorganisasjon. Tiltrakk seg stadig flere pga omfattende misnøye med regimet.
- Vekslede svake (for det meste) liberale regjeringer på 1930-tallet som måtte håndtere konflikt mellom middelklasse – bønder, fascister – demokrater.
- Kongen gjennomførte kupp i 1937 og tilsidesatte grunnloven, slutt på demokrati. Romania utropt til korporativ stat.
- R ble tvunget til å gi fra seg Bessarabia og Nord-Bukovina til Sovjetunionen, samt deler av Transylvania til Ungarn i 1940 → Jerngarden gjennomførte kupp. Kongen flyktet og overga makten til general Antonescu, som styrte landet sammen med Jerngarden.

Bulgaria:

- Skuffelse/apati/sosial nød pga krigsnederlag. Bondepartiet BANU vant valgene, Stamboliiski statsminister. Sterk (men noe splittet) venstreside – i konflikt med BANU – var imot bondepartiets satsing på lndabruk/småbruk, istedenfor industri. Sosial uro, streiker. Stamboliiski slo ned på opprør med sterk hånd → fikk mange fiender.
- BANU også i konflikt med IMRO, som ønsket et selvstendig Makedonia – løsrivelse fra Bulgaria og forening med andre makedonske områder (i Jugoslavia, Hellas)
- 1923: Militæret og IMRO gjennomførte statskupp, drepte Stamboliiski.
- Forsøk på kommunistisk statskupp i 1923 og 1925 førte til sterk forfølgelse og svekkelse av Kommunistpartier.
- Bred koalisjonsregjering overtok, var svak og ble ytterligere svekket da den ikke klarte å håndtere den økonomiske krisen som inntraff etter 1929.
- 1934: Statskupp ved militæret og Zeno (anti-demokratisk gruppe, mente at demokrati er roten til all kaos). Oppløste de politiske partiene, arresterte IMRO-ledere.
- Kongen sentral politisk aktør fra 1935, hadde som mål å gradvis innføre demokrati, men holdt igjen for å hindre at ekstreme høyre- og venstrekrefter som var på fremmarsj fikk innpass i politikken. Utenrikspolitisk orientering retning Italia, Tyskland.

KORTSVARSOPPGAVER

a) Josef Pilsudski:

Med i det polske Sosialistpartiet (dannet 1892), så mer nasjonalist enn sosialist. Kjempet for gjenopprettelse av den polske stat før og under første verdenskrig. Fikk etter krigen sterk politisk innflytelse, på tross av liten formell makt. Sto bak statskuppet i 1926 og den påfølgende innskrenkingen av demokratiet i Polen.

b) Tsjekkoslovakia 1968:

Prahavåren betegner et politisk tøvær i landet. Partisjef Novotny ble erstattet med den reformvennlige Dubcek: Mindre sensur, mindre statlig inngrep i økonomien og privatlivet, større transparens innad i partiet, bekjempe korrupsjon, likestille Tsjekkia og Slovakia. Warszawapaktlandene invaderte Tsjekkoslovakia den 21.8 og fremtvang med makt tilbaketrekking av reformene.

c) Kongeriket av serbere, kroater og slovenere – Jugoslavia:

Kongeriket av serbere, kroater og slovenere ble proklamert den 1.12.1918. Staten endret navn til Jugoslavia den 6.1 1929 etter at kong Alexander gjennomførte et statskupp (avskaffet grunnloven, suspenderte parlamentet) som følge av politisk kaos i landet.

) Berlinkongressen:

Var i 1878.

- Skapte staten Bulgaria samt Øst-Rumelia (under osmansk overherredømme) (mindre enn hva San Stefanotraktaten forespeilet)
- Bosnia-Hercegovina kom under østerriksk overmyndighet
- Serbia, Montenegro og Romania ble formelt uavhengige (selv om Serbia i praksis allerede var det)
- Serbia og Montenegro fikk noen territorier (mindre enn hva Serbia ønsket)
- Romania måtte gi fra seg Bessarabia (til Russland), fikk (Nord-)Dobruđa (fra Det osmanske riket)